

Левицький Модест Пилипович

Біографія

Модест Пилипович Левицький – лікар за фахом, письменник, композитор, педагог, відомий діяч культури. Народився 25 липня 1866 року в селі Вихилівці Проскурівського повіту на Поділлі (тепер Ярмолинецький район Хмельницької області) в сім'ї поміщика. Освіту М. П. Левицький здобував у Кам'янець-Подільській гімназії та Київському університеті. Навчався на історико – філологічному та медичному факультетах. Після закінчення університету чотири роки (1893-1897рр.) працював повітовим лікарем у Ковелі. Тут він знайомиться з родиною Косачів, відвідує Колодяжне, лікує і консулює Лесю Українку.

Спілкуючись із родиною Косачів, іншими діячами української культури, майбутній письменник набирался духовних сил, міцнів у переконаннях, робив перші літературні спроби. 1896 року на сторінках одного з тогочасних журналів з'являється його перша стаття "Про сільську медицину". З того часу твори М. Левицького друкувалися у місячнику "Нова Громада"; газетах "Громадська Думка", "Рада"; журналах "Світло"; виходили окремими книжками – "Оповідання"(1907р.), "Забув. Щастя Пейсаха Лейдермана"(1908р.), "В суді"(1918р.).

Модест Пилипович написав також низку лікарських poradників, склав українську "Граматику для самонавчання" (1918р.). Разом із дружиною Зінаїдою – письменницею, авторкою історичної повісті "При битій дорозі" – М. Левицький перекладав із російської, польської, французької літератури. Він добре володів латинською, грецькою, єврейською мовами.

Наприкінці 1900 року М.Левицького переводять до Земської лікарні в селі Будаївці неподалік від станції Боярки під Києвом. Під час російсько – японської війни Модест Пилипович був директором фельдшерської школи і керівником дитячого притулку для покинутих дітей, працював лікарем південно-західних залізниць, зокрема в амбулаторії міста Радивилова на Волині (нині Рівненська область). М. Левицький активно займався літературною та громадською роботою.

19 січня 1919 року родина Левицьких вирушила з Києва до Афін. У Греції Модест Пилипович зазнав непоправної втрати – смерті дружини.

1927 року Модест Пилипович повертається на Україну, зокрема на Волинь. У Луцьку він працює лікарем і викладачем у гімназії. Лікуючи інших М. Левицький не дбав про власне здоров'я, не помічав, як слабне його серце. 16 червня 1932 року не стало цієї благородної людини.

Похований на православному цвинтарі у м. Луцьку (нині сквер на пр. Волі). Сучасник Олени Пчілки, Лесі Українки, Івана Франка та інших корифеїв української літератури М. Левицький був свідком народження і становлення новітнього українського письменства. Свої знання, результати власного досвіду він виклав у "Конспекті теорії письменства" (1923р.)

Життя і творчість Левицького Модеста Пилиповича (1866-1932) — українського письменника, лікаря, педагога, громадсько-культурного діяча значною мірою пов'язані з Волинню, з родиною Косачів, яка тривалий час мешкала в цьому краї, насамперед в Ковельському повіті. У землі Волині він знайшов свій вічний спочинок...

К.І.Левицький народився в с. Вихилівка Проскурівського повіту на Поділлі (нині Ярмолинецький район Хмельницької області) в сім'ї інспектора народних шкіл, що тоді працював у Кам'янці-Подільському. Закінчив гімназію, історико-філологічний та медичний факультети Київського університету, аби стати народним лікарем, допомагати знедоленим людям. У студентські роки (1892) добровільно брав участь у боротьбі з епідемією холери на Волинському Поліссі. Згодом побачене і пережите ним у ту пору відобразив у своєму оповіданні "Санітар", читаючи яке, бачиш страждання твоїх предків, усвідомлюєш, наскільки тоді, в умовах старого ладу, Поліщук був забитою, темною людиною.

Після закінчення університету (1893) п'ять літ працював лікарем у Ковелі, приятелював з родиною Косачів, відвідував їх Колодяжному, консультував і лікував Леся Українку. Про гарні стосунки між ними свідчать листи поетеси. Вочевидь, під впливом Олени Пчілки та її дочки М. Левицький формувався як публіцист і письменник. Свій перший твір "Про сільську медицину" надрукував 1896 року. Працюючи лікарем у містечку Окна на Поділлі, куди змушений був виїхати через хворобу дружини, робить перші проби в царині художньої літератури українською мовою, зокрема пише водевіль-одноактівку "В клуні" ("Паничі"), оповідання "Дякова помста" та інші. За участю місцевої інтелігенції організовує український театр. У наступні роки (1901-1917) М. Левицький працював лікарем у Будаївці (неподалік від Боярки), в Києві — директор фельдшерської школи і керівником дитячого притулку, лікарем південно-західних залізниць, у Радиліві на Волині (нині Рівненська область), потім — знову в Києві. Син Віктор до 1912 року навчався в Луцькій гімназії.

Починаючи з 1901 року художні твори М. Левицького постійно друкуються на сторінках періодичних видань під псевдонімами Виборний, Макогоненко, М. Пилипович, Дід Модест. Налагоджує тісні зв'язки з "громадівцями", займається поширенням українського друкованого слова, турбується про роботу книгарні НТШ, про діяльність громадської організації "Просвіта", її бібліотеки. В цій справі йому допомагають Леся Українка та її сестра Ольга. Брав активну участь у випуску українських газет, в діяльності товариства "Час", клубу "Родина", в розвитку видавничої справи, мережі бібліотек з книгами українською мовою. Разом з дружиною Зінаїдою займався перекладами художніх творів на українську мову з російської, французької, польської, єврейської та інших мов. За своє українство удостоївся ярликів "мазепинець", "ненадійний елемент".

Лікарська практика, перебування серед людей підказували зворушливі теми для його оповідань, новел, гуморесок, фейлетонів, драматичних творів, публіцистичних публікацій. Письменник у них зображував нужденне життя сільської та міської бідноти, дрібних службовців, акторів, поневіряння переселенців, трагедію рекрутчини, події

російської революції 1905-1907 років, 1 світової війни, викривав бездушність і сваволю царських чиновників, шовінізм прихильників "Союзу руського народу", глибоко вболівав за знедолених трударів різних національностей.

Перша збірка його оповідань вийшла 1907 року. Вона одержала позитивну оцінку Олени Пілки, яка в рецензії, опублікованій в тижневику "Рідний край" (1907, №9), писала, що твори М. Левицького відзначаються "надзвичайною правдивістю малюнка", інтернаціоналізмом ("ніжне, чуле серце не одрізняє "своїх" від "чужих", — всі нещасливі перед ним рівні"), що його твори вражають "тихою правдою". Але та правда була тією "тихою водою", котра рвала "греблю" буржуазно-монархічного суспільства... Твори письменника позитивно оцінювали Іван Франко, академік Сергій Єфремов, історик Дмитро Дорошенко.

З оповідання "Ніобея" довідуємося про гірку долю бродячої трупи акторів, яка виступала в Ковелі та інших містечках Волині, про талановиту акторку Настю-Ніобею — "царицю без царства і матір без дітей", про хворобу та смерть її 6-річної доньки Наталі.

М. Левицький цікавився історією України, мотиви героїчного і трагічного минулого зустрічаємо в його художніх творах. Влітку 1911 року разом з вченими Д.Дорошенком та І.Зілінським, сином Віктором подорожував містами і селами Західної Волині, відвідав Берестечко, Козацькі могили та інші пам'ятні місця. Писав роман з часів Андрія Боголюбського. В оповіданні "За Коліївщини" (1907) відобразив окремі епізоди гайдамацького руху на Смілянщині.

З 1917 року М. Левицький — учасник заходів Української Народної Республіки, займався лікарською і культурно-освітньою справою в Києві, працював у Міністерстві шляхів директором культурно-освітнього департаменту, здійснював українізацію в навчальних закладах та книжково-газетних кіосках. З 1919 року він у складі дипломатичної місії УНР у Греції (Афіни), згодом очолив її, з 1921 року — в Австрії, у Тарново, Закопаному (Польща), був міністром здоров'я закордонного уряду УНР. З 1922 до 1927 року працював у Подебрадах (Чехія) викладачем Української господарської академії, одночасно був директором і викладачем української гімназії. Дбав про розвиток української мови, кількаразово перевидавалася його "Граматика для самонавчання".

З 1927 до 1932 року М. Левицький разом із сім'єю сина мешкав у Луцьку, працював лікарем і вчителем української мови української гімназії, займався громадсько-культурною, просвітницькою роботою. Належав до членів Товариства імені Петра Могили. Був не тільки добрим музикою, а й композитором, про що свідчать Леся Українка та його учні-волиняни... 16 червня 1932 року на 66-ому році життя зупинилося серце цієї благородної людини, патріота України, який все своє життя словом і ділом боровся за незалежну, соборну Українську державу.

Долею цієї людини, українського інтелігента "високої проби" я зацікавився в кінці 80-х років минулого століття, збирав матеріали, публікував, виступав по радіо, брав участь у підготовці та проведенні вечорів, інших акцій, відвідав немало Модестових

місць не тільки на Волині, а й на Поділлі, в Києві. Мріяв зняти про Модеста Левицького фільм, написав сценарій. На жаль це моє сподівання не збулося. Проте, сценарій, вочевидь, може згодом знадобитися...

В історії національного українського державотворення немало постатей синів та дочок України, що своїми буденними діями та життям були покликані стати прикладом мужності для наступних поколінь свідомих громадян, які прагнуть добра та достатку, миру та злагоди своїй Батьківщині. Саме до таких поступовців національного духу належить кваліфікований лікар, літератор, державний діяч світового рівня — Модест Левицький.

Народився громадянин і патріот 25 липня 1866 року у с. Вільхівці біля Проскурова (Хмельницького) на Поділлі в родині поміщика. Батько майбутнього письменника і державного діяча, Пилип Левицький, був людиною демократичних поглядів, приятелював з В. Антоновичем, Т. Рильським, іншими прогресивними діячами культури, прагнув дати дітям високу освіту і патріотичне виховання і досяг свого. Вже навчаючись у Кам'янець-Подільській гімназії Модест видав першу збірку оповідань українською мовою "Пан Мотика". Подальшу освіту продовжив на історико-філологічному факультеті Київського університеті. Після 4-го курсу поступив на медичний факультет з єдиним наміром бути домашнім лікарем дружині, що хворіла на сухоти та стати мужицьким "дохтуром", щоб пізнати життя.

Дякуючи Господу, в одній особі патріота, Україна отримала кваліфікованого історика, літератора і невтомного лікаря-новатора.

В 1893 році 27-ми річний земський лікар розпочав свою практику на Волині в м.Ковелі. В повіті на той час мешкало 200 тисяч громадян, у самому місті — 20 тисяч, серед них половина — польські євреї, що займалися дрібним крамарюванням і були його постійними пацієнтами, що дало можливість швидко опанувати їх мову.

Активна громадянська позиція, захоплення життям та побутом краю приводить молодого лікаря до одностудії, що стануть друзями на все життя.

Знайомство з родиною Косачів-Драгоманових, особисто з Оленою Пчілкою та Лесею Українкою подарує йому Доля найкращі роки життя та творчості.

В 1895 році під час спалаху холери в краї, заклопотаний обов'язками лікар, дружину Зінаїду та сина Віктора поселяє в с. Колодяжному під опіку Олени Пчілки та Петра Косача. Разом з тим пройнятий недугами Лесі Українки, стає її безвідмовним рятівником на все своє перебування в Ковелі. Тут на Поліссі розпочинає публіцистичну діяльність з метою пропаганди профілактики охорони здоров'я серед народу. Статтю "Про сільську медицину в неземських губерніях" — друкує в Петербурзі.

Тяжка недуга дружини веде лікаря і громадянина до містечка Окна, що на півдні Поділля.

Найперше знайомство з громадськими діячами Є. Чикаленком, І. Липою, членів радикальною організації "Братство Тарасівців" поживляє літературну творчість на царині новелістики, де кожен твір — це щира сповідь про соціальні негаразди суспільства.

Згодом перо літератора торкнеться оповідань та драматичних форм. Водевіль "В клуні", написаний для місцевого драмгуртка, через заборону цензури, вийшов друком лише в 1903 році. Перше оповідання на історичну тему вдається надрукувати в часописі "Киевская старина". Активізує санітарно-просвітницьку роботу, розпочату ще на Волині працею "Короста або чухавка". Далі видає: "Десять заповідів матері", "Десять заповідів здоров'я". Друкує їх у виданнях популярної літератури в Києві, Петербурзі, повітових друкарнях. Тут на Поділлі розпочинає власні досліді з мовознавства книжками: "Язык, наречие или говор", "Українська граматика", "Українська граматика для самонавчання", "Рідна мова", "Порівнююча граматика вкраїнської мови", "Круті слова", "Паки і паки". Саме в містечку Окна робить постановку українських вистав силами місцевої інтелігенції, використовуючи під театр приміщення місцевого суду. Власне це і стало причиною конфлікту з місцевою владою, коли письменника і лікаря звинуватили в сепаратизмі та мазепинстві, що привело до зміни місця проживання.

Нове призначення восени 1899 р. приводить М. Левицького в лікарню с.Будаївки Глевської сільської управи, що біля м.Боярка на Київщині. Проживання біля колиски Русі-України наводить до нових справ, до нового побратимства. Спілкування та дружба з С. Єфремовим, В. Дурдуківським, Ф. Матушевським, Б. Грінченком, М. Лисенком та іншими членами старої української громади відкриває нові теми для творчості і нові форми для реалізації таланту. Друкує власні твори в "Літературно-науковому віснику", "Світлі", "Новій громаді", "Киевской старине". Придбане піаніно для потреб дружини Зінаїди та сина Віктора відкриває ще одну грань таланту М. Левицького як виконавця музики. Проте громадські інтереси та політичні наміри спонукають його разом з С. Єфремовим та Ф. Матушевським створити в 1903 році Радикальну партію і діяти. В липні 1904 р. М. Левицького разом з М. Лисенком та Лесею Українкою обирають дійсним членом "Літературно-артистического общества".

Прагнення наблизити українського читача до світової літератури зумовлює разом із дружиною братися до перекладацької роботи. Дякуючи цьому подружжю читач згодом отримав переклади творів Е. Сінклера, Г. Сенкевіча, Б. Пруса українською мовою.

Наприкінці 1904 р. отримує призначення директора фельдшерської школи на Лук'янівці у Києві і за сумісництвом опікує притулок дітей, залишених батьками. За дозвіл навчати майбутніх фельдшерів рідною українською мовою втрачає знову державну службу і заробіток.

В січні 1907 р. М. Левицького заарештовують як сепаратиста, проте в березні він отримує призначення залізничного лікаря на прикордонній з Галичиною станцією Радзивилів. А в червні у видавництві "Просвіта" виходить окремою книжкою його "Оповідання", один примірник яких автор дарує М. Грушевському, українському історичу і 1-му Президенту України. Навесні 1909 р. зустрічає і супроводжує хворого І. Франка, що разом з сином Андрієм проїжджав у справах. Іван Якович високо цинив літературну працю М. Левицького. В лютому 1912 р. лікар і письменник приймав участь в заходах, приурочених 40-річчю творчості Івана Франка. В 1910 р. в №20

часопису "Речь" друкує статтю про українську мову та редагує видання дружини "Прибитій дорозі".

Все життя захоплений народною культурою та побутом М. Левицький приступає до наукового дослідження зрілим митцем і громадянином. В 1911 р. ним проведена етнографічна експедиція навколишніми селами і містечками. Було охоплено Берестечко, Остріг, Здолбунів, Рівне, Городок. До творчого гурту були залучені молоді науковці Д. Дорошенко, І. Зелінський, за транспорт слугувала звичайна селянська підвода, запряжена коником.

В 1912 р. М. Левицький разом з родиною переїздить в Білу Церкву. Продовжує літературну творчість співпрацею в альманахах "Час", "Щоденна газета", "Просвіта". В часописі "Досвітня зоря", редагованого Б.Грінченком в 1914 р. друкує оповідання "Забув".

В 1917р. виходить книжка з популярної медицини та української граматики: "Десять заповідей матерям", "Як доглядати і годувати дітей", "Язык, наречие й говор", "Рідна мова", "Круті слова", а в 1918 р. в Білій Церкві виходить "Українська граматика для самочитання".

Революційні події в Російській імперії та національне відродження в Україні покликала лікаря, літератора та громадянина в перші ряди подій. З листопада 1917 р. працює урядовцем міністерства шляхів УНР. З 1918 р. — радник посла УНР в Греції Ф. Матушевського, по його смерті виконує всі дипломатичні обов'язки. Витримує цинічні виступи проти посольства російської еміграції та її посібників, зокрема Туреччини, Болгарії, Югославії. Налагоджує доброзичливі відносини з посольствами Англії, США, Італії, Голландії, Бельгії, Бразилії, Персії, Іспанії, Грузії. Дипломатична служба в ім'я України стає єдиною втіхою та розрадою після втрати найдорожчої людини, щирого друга та порадника в усіх випробуваннях життя, коханої дружини Зінаїди, що померла у Греції і похована далеко від України.

В 1920 р. М. Левицький був учасником з'їзду українських послів та дипломатів у Відні. Після окупації України більшовиками "вертається в Польщу (Терново), до українського уряду Директорії на чолі з Симоном Петлюрою. Зразу ж організовує курси медсестер для українських дівчат, завідує санаторієм українського війська, лікує місцевих жителів — гуралів. Надалі продовжує видавничу та наукову роботу. Видає в 1921 р. "Порівняльну граматику української мови". В 1922 р. переїздить до Чехословаччини, де активізувалось громадянське життя українців-емігрантів, завдяки підтримки уряду країни. Як ректор очолює Українську господарську академію, де збирає достойні наукові сили того часу. Поруч з ним наполегливо працюють на національну ідею далеко від Батьківщини І. Мовченів, С. Русова, Д. Антонович. Видає, як автор, "Українську граматику" пише спогади-есе "Подорож емігранта", "Людина звір", які друкує в "Літературно-науковому віснику" та календарі-альманасі "Дніпро".

Людське та творче життя налагоджується в нових умовах і здавалось нова праця має стати гарантом спокійної довгої старості, проте Доля манить Модеста Пилиповича Левицького, лікаря, літератора, державного діяча України найвищого рівня у краї його

найперших кроків як лікаря, як письменника, як громадянина, в краї, де він пізнав приятельство та дружбу справжніх патріотів України з родини Косачів-Драгоманових.

У 1927 р. у віці 61 рік сам, один, він переїздить на Волинь до Луцька. Працює вчителем рідної мови та літератури в українській гімназії, по можливості лікує гімназистів, друзів та знайомих.

16 серпня 1931 р. славного сина України, лікаря-патріота, державного діяча високого рівня шляхетності та поступу не стало.

Прах його покоїться на кладовищі села Гаразджа Луцького району на Волині.